

Edebiyat ve Tarih İlişkisi Bağlamında Şair Ahmet Çıtak'ın *Başvekilimiz* ve *Makaryos* Destanları

Poet Ahmet Çıtak's Epics of Our Prime Minister and Makarios in the Context of the Relationship Between Literature and History

Dr. Adnan BOYUNDURUK

Bağımsız Araştırmacı

adn_046@hotmail.com

ORCID ID: 0009-0000-6438-4304.

e-ISSN: 2667-4173

UHAD, 2025, 8/1, 63-74.

Araştırma Makalesi/ Research Article

<https://doi.org/10.61729/uhad.1599485>

Geliş Tarihi / Date Received: 10.12.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 10.3.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31.5.2025

Atıf / Citation: BOYUNDURUK, Adnan (2024). "Edebiyat ve Tarih İlişkisi Bağlamında Şair Ahmet Çıtak'ın *Başvekilimiz* ve *Makaryos* Destanları", *UHAD/Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 8/1, s. 63-74.

Öz

Geçmişten günümüze uzanan süreçte âşıklar ve şairler aşk, özlem, sevgi, gurbet gibi bireysel konuların yanı sıra sel, deprem, kıtlık, savaş, göç gibi toplumsal konuları eserleri aracılığıyla dile getirmişlerdir. Halkın sözcülüğünü yapan bu sanatçılar, içinde yaşadıkları topluma önderlik etme, gerçekleşen herhangi bir olayla ilgili gelişmeleri halka aktarma gibi çeşitli misyonları üstlenmişlerdir. Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesinde doğan Ahmet Çıtak, bireysel ve toplumsal konuları eserleri aracılığıyla dile getiren ve irticalen şiir söyleyebilen şairlerden biridir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Kıbrıs Türklerinin yaşadıkları çeşitli derin acılar, Şair Ahmet Çıtak'ın eserlerinde yer alan toplumsal konular arasındadır. Makalenin amacı sözlü tarih ilişkisi bağlamında kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı bir dönemde âşıkların, şairlerin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde meydana gelen önemli gelişmeler hakkında bilgi toplama ve yayma görevini yerine getirdiğine dikkat çekmektir. Çalışmamız, şair Çıtak'ın *Başvekilimiz* ve *Makaryos* eserleriyle sınırlandırılmıştır. Şair Çıtak'ın *Başvekilimiz* eserinde dönemin başbakanı Adnan Menderes'in Kıbrıs görüşmeleri için İngiltere'ye giderken yaşadığı uçak kazası ve sonrasında yaşananları konu edinmiştir. *Makaryos* eserinde ise Kıbrıs'ta yaşayan Türklere, Rumların yaptığı çeşitli baskı ve katliamlar ve "1974 Kıbrıs Barış Harekâtı"na uzanan süreçte yaşananlar ele alınmıştır. Söz konusu şiirler incelendiğinde bunların tarihi arka plandan bağımsız ele alınamayacakları görülecektir. Edebiyat ve tarih birbiriyle etkileşim içerisinde olan iki disiplindir. Bu bağlamda Çıtak, söz konusu destanlarında tarihi gerçekliği sanat süzgecinden geçirmiş hem halkı bilgilendirmiş hem de toplumun bütününe derinden etkileyen söz konusu hususlarda takınılacak tutumla ilgili kanaat önderi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, 1974 Barış Harekâtı, Destan, Adnan Menderes, Sözlü tarih.

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Abstract

From the past to the present, minstrels and poets have expressed individual issues such as love, longing, affection, expatriation, as well as social issues such as flood, earthquake, famine, war and migration through their works. These artists, who are the spokespersons of the people, have undertaken various missions such as leading the society in which they live and conveying the developments related to any event to the public. Ahmet Çıtak, who was born in Elbistan district of Kahramanmaraş province, is one of the poets who expresses individual and social issues through his works and who can sing poetry extemporaneously. Before the “1974 Cyprus Peace Operation”, various deep pains experienced by the Turkish Cypriots are among the social issues in the works of Poet Ahmet Çıtak. The aim of the article is to draw attention to the fact that in a period when mass media was not widespread in the context of oral history, minstrels and poets fulfilled the task of collecting and disseminating information about important developments that occurred before the “1974 Cyprus Peace Operation”. Our study is limited to the works of poet Çıtak's *Our Prime Minister* and *Makaryos*. The poet Çıtak's work *Our Prime Minister* is about the plane crash of Adnan Menderes, the prime minister of the period, on his way to England for Cyprus negotiations and what happened afterwards. In *Makaryos*, various oppressions and massacres committed by the Greeks against the Turks living in Cyprus and the events leading up to the “1974 Cyprus Peace Operation” are discussed. When the poems in question are analyzed, it will be seen that they cannot be handled independently of the historical background. Literature and History are two disciplines that interact with each other. In this context Çıtak, in the epics in question, passed the historical reality through the filter of art, both informed the public and became a leader of opinion about the attitude to be taken on the issues that deeply affect the whole society.

Keywords: Cyprus, 1974 Peace Operation, Epic, Adnan Menderes, Oral history.

Extended Summary

Ahmet Çıtak, who was born in Elbistan district of Kahramanmaraş province, is one of the poets who expresses individual and social issues through his works and can sing poetry extemporaneously. In the study, two epics belonging to Ahmet Çıtak were analyzed by document analysis method and evaluations were made within the framework of the events that took place before the 1974 Cyprus Peace Operation in the context of oral history. The aim of the study is to draw attention to how bards and poets fulfilled the task of collecting and disseminating information about important developments that occurred before the 1974 Cyprus Peace Operation, when mass media was not widespread and the public could not follow international developments. It is among the social issues in the works of poet Ahmet Çıtak. In the work of the poet Çıtak, he states that fourteen people, including Adnan Menderes's closest friends, died as a result of the plane crash near Okland Farm at 17 o'clock in 1959 when Adnan Menderes, the prime minister of the period, was on his way to England for Cyprus negotiations. He states that the London parliament was waiting for Adnan Menderes to recover in order to sign the treaty, that the treatment of the wounded survivors of the accident was being followed, that the Turkish Cypriots would gain freedom with the treaty to be made, that the leader of Cyprus, Fazıl Küçük, was waiting for news for this, and that he was happy that Menderes did not lose his life. In *Makarios*, various oppressions and massacres committed by the Greeks against the Turks living in Cyprus are discussed. When the poem in question is analyzed, the poet Ahmet Çıtak addresses Bishop Makarios and warns that there is no use in being hostile to Turks, that EOK is not and cannot be a regular military unit and that he will die as a result of the operation. He emphasizes that Greece's desire to turn the Hagia Sophia Mosque into a church is a dream that will not come true. According to Çıtak, it is not possible to hear the sound of bells in this holy sanctuary as it would be unworthy of the glory of the Turks. At this point, Çıtak refers to the past and reminds how they defeated the enemy in İnönü, Sakarya and İzmir. Reminding the heroism shown by Turkish soldiers in the Korean War, he emphasizes that Makarios' words that Turks committed massacres are lies. In 1957, the poet Çıtak drew attention to the meetings between Harriman and Makarios and stated that Makarios, the archbishop of Cyprus, resorted to deception with his false statements and that he would die at the end of this process. Reminding that Cyprus was willed by Suleiman the Magnificent and taken by Lala Mustafa Paşa, Çıtak states that the Turks are aware of this. He points out that Turks living in Turkey are ready to sacrifice themselves for the ancient Turkish homeland. Addressing Makarios, Ahmet Çıtak stated that trying to take revenge would not yield any results and that it would not be possible to establish sovereignty in Cyprus and remove the Turkish Cypriots from the island. Turks declare that they will not leave Cyprus to Makarios with the consciousness of nationality and Islam. Literature and History are two disciplines that interact with each other. In this context, Çıtak, in the epics in question, passed the historical reality through the filter of art, both informed the public and became an opinion leader regarding the attitude to be taken on the issues that deeply affect the whole society. When these epics are analyzed in the context of consumption, they fulfill the functions of informing the listeners and informing history.

Giriş

Geçmişten günümüze uzanan süreçte âşıklık geleneğinin temsilcileri aşk, tabiat, özlem gibi bireysel konularla birlikte kahramanlık, savaş, göç gibi toplumsal konulara eserlerinde yer vermişlerdir. Hatta toplumsal konuların bireysel konulardan daha fazla ön plana çıktığı da ifade edilebilir. Esasen bu durum âşıkların yahut şairlerin üstlendiği misyonla alakalıdır. Sözlü kültür ortamının bir ürünü olan âşıklık geleneğinin icracısı, toplumun sesine kulak veren, onun sıkıntılarını dile getiren ve bütün toplumu etkileyen önemli meselelerde halkın duygularını estetik biçimde ifade eden bir konumda olmuştur. Selcan Gürçayır Teke (2020: 9) bu bağlamda “âşıklar, bilgi ve haber kanallarından elde ettikleri verileri, hayata dair gözlemlerini, deneyimlerini bir sanat eserine çevirerek topluma mesaj verme, var olan düzeni eleştirme, fikirleriyle topluma önderlik etme, seslerini duyuramayanların sesi olma gibi pek çok rolü dönüştürerek âşıklık geleneğini sürdürmektedirler” demektedir. Bu yönüyle âşıkların tarihî süreçte şiirleri aracılığıyla iki farklı misyon üstlendikleri ifade edilebilir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı dönemde âşıklar bir nevi yaşadıkları dönemin medyası görevini yerine getirmişlerdir. Dursun Yıldırım’ın üç başlıktan oluşan âşık sınıflandırmasındaki (2000: 334-337) “Gezginci Ozan Tipi Odaklar” yöre yöre dolaşarak edindikleri bilgileri şiir yoluyla yayarlar. Dolayısıyla haber alma ve aktarma âşıkların temel misyonlarından biridir.

Geleneksel toplumun sözcüsü, habercisi, kanaat önderi gibi birçok misyonu olan âşıkların, özellikle 21. yüzyıldan itibaren ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda yaşanan gelişmeler, âşıkların birçok işlevini elinden almıştır (Fidan, 2017: 37). Günümüzde geline süreçte ise kitle iletişim araçlarının âşıkların bu misyonunu icra ettiği ifade edilebilir. Ancak âşık, aldığı haberi doğrudan aktarmamakta sanat süzgecinden geçirerek estetik biçimde sunmakta ve kendi görüşlerini ilave etmektedir. Konu, bütün toplumu ilgilendiren ve tüm toplumun ortak kanaate sahip olduğu bir mesele olduğunda ise icracı kitlelerin duygularını ifade eden kanaat önderi konumuna gelmektedir.

Diğer taraftan Ruhi Ersoy (2009: 23), tarihi olayların gerçekleştiği toplumlarda birtakım etkiler ve izler bıraktığını bu etkinin bir yansıması olarak sözlü kültür üretiminin meydana gelmesinin doğal bir süreç olduğunu belirtir. Sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklar bulunamadığında veya yazılı kaynaklara yardımcı tarihi vesika olarak kullanılabilirler (Kütükoğlu, 1998: 19). Sözlü tarih, yazılı kayıtlarla değerlendirilebilir fakat sözlü tarih unsurlarını yazılı belgelerle doğrulamak zorunluluğu bulunmamaktadır (Gezer, 2023: 959).

Aynı zamanda bilgi ve haber dolaşımında sözlü kültürün egemenliğini sürdürmesi süreli yayın talep edecek bir okur kitlesinin var olmamasına, süreli yayın talep edecek bir okur kitlesinin oluşturulamamasına neden olmaktadır (Özdemir, 2008: 38). Milletlerin milli kimliği oluşturan ortak kabullerin sözlü kültür içinde oluştuğuna dikkat çeken Yıldırım (1998: 38), sözlü kültürü oluşturan ortak kabulleri millet hayatında geniş katılımcı kabule sahip olduğu ve fertlerin faaliyetleri üzerinde daha etkili olduğunu açıklar. “Sözlü kültür ürünlerinin yaratıcıları, yaşadıkları dönemin olaylarına kayıtsız kalmayıp bir şekilde bu olayları edebî-estetik süzgeçlerden geçirerek yeniden anlatırlar” (Fidan, 2011: 146).

Çalışmada inceleme konusu ettiğimiz Ahmet Çıtak’ın *Başvekilimiz* ve *Makaryos* isimli destanları da bu bağlamda düşünülmelidir. Ahmet Çıtak, toplumun hemen her kesimini yakından ilgilendiren Başbakan Adnan Menderes’in uçak kazası hadisesini *Başvekilimiz*; Başpiskopos Makarios hakkındaki düşüncelerini ise *Makaryos* isimli destanında konu

edinmiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtında ve öncesinde yaşanan hadiseler birçok âşık tarzı destanın yazılmasına kaynaklık etmiş ve bu konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Köse, 1993: 155-178; Alptekin, 2011: 15-26; Durbilmez, 2013: 173-193; Tek, 2019: 62-71; Arı, 2020: 433-448). Ahmet Çıtak'ın inceleme konusu ettiğimiz şiirlerinin yazılmasına vesile olan tarihi arka plan şu şekildedir:

Osmanlı'nın Akdeniz hâkimiyeti için stratejik öneme sahip olan Kıbrıs'ın Türk egemenliğine geçmesi, Lefkoşe'nin fethiyle başlamış, 1 Ağustos 1571 tarihinde Magosa'nın ilhakı ile tamamlanmıştır (Çiçek, 2022: 373). Ancak geçen yüzyıllar içinde Osmanlı eski gücünü kaybetmiş ve 1877-1878 savaşıdan mağlûp çıkmıştır. Böylece 15 Temmuz 1878 tarihinde II. Abdülhamit'in onayı ile Kıbrıs İngiltere'ye verilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın savaşa katılmasıyla İngiltere 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı resmen ilhak etmiştir (Alasya, 2022: 379). Yunanistan, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Kıbrıs'ı ilhak etmek için ENOSİS'i faaliyete geçmiştir (Armaoğlu, 2007: 270). Rumlar, 1931 yılında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için isyan çıkarmış ancak başarılı olmamıştır. Rumlar, Makarios'un liderliğinde 1950'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda bir oylama yapmış, Türkiye ve İngiltere bu oylamayı tanımamıştır. Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için EOKA adlı terör örgütü kurulmuş, bu terör örgütünün faaliyetlerini önlemek ve Kıbrıs Türk halkını korumak için Kıbrıslı Türkler, Türk Mukavemet Teşkilatı'nı kurmuştur. 1959 Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs'ta egemenlik Kıbrıs Türk ve Rum halkına devredilmiştir. 21 Aralık 1963'te Rumlar tarafından savunmasız Türkler katledilmiş ve Kanlı Noel olayları gerçekleşmiştir. Kanlı Noel olaylarından sonra Makarios, 1 Ocak 1964 tarihinde Zürih ve Londra antlaşmalarını feshettiğini açıklamıştır. ENOSİS'i hayata geçirmek isteyen Rumlar, Türklere katliam yapmaya devam etmiştir. 15 Temmuz 1974'te Yunanlı subaylar, Makarios'a karşı EOKA-B ile iş birliği yaparak darbe yapmış; Makarios, bu olaydan sonra kaçıp İngilizlere sığınmış daha sonra ABD'ye gitmiştir. Bu darbeden sonra cumhurbaşkanlığı makamına Nikos Sampson geçmiştir. Sampson, 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilân etmiştir. Nikos Sampson'un cumhurbaşkanı olması ve Makarios'un 19 Temmuz 1974'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki konuşması Kıbrıs Türklerinin imha edilme tehlikesi içinde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti garanti antlaşmasına dayanarak Kıbrıs'a tek taraflı müdahale etmek zorunda kalmış böylece 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'nı başlatmıştır. Barış harekâtı sonucunda Nikos Sampson iktidardan uzaklaştırılmış, Yunanistan'da cunta düşmüştür. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı, 22 Temmuz 1974'te sona ermiştir (Alasya, 2022: 379-382).

Yukarıda özetlenmeye çalışılan tarihi arka plan çerçevesinde Ahmet Çıtak inceleme konusu ettiğimiz iki şiirini kaleme almıştır. Söz konusu şiirler destan türü içerisinde değerlendirilmelidir. Bu hususla ilgili Cem Dilçin (2000: 305-342), âşık edebiyatı nazım biçimlerini koşma, destan, semai ve varsağı; nazım türlerini ise güzelleme, taşlama, koçaklama ve ağıt olarak açıklar. Erman Artun, âşık destanlarının temel özelliği olay anlatmaları olduğunu ve dörtlük sayısı 4 ile 120 arasında değiştiğini 7'li, 8'li, 11'li hece ölçüsüyle yazılan halk şiiri olarak tanımlar (Artun, 2011: 273; 2012: 141). Halk şiirinde yaygın olarak kullanılan nazım şekilleri arasında yer alan destanları (Oğuz, 1993: 16-17; 2001: 18-20) konularına göre sınıflandıran Ali Yakıcı (1993: 19-21), Malazgirt'ten Kıbrıs Barış Harekâtına kadar Türklerin

yaşadığı bütün zaferleri, kahramanlıkları, fetihleri “*savaş-zafer-fetih ve kahramanlık*” destanları olduğunu belirtmektedir.

İslamiyet öncesi Türklerde kahramanlık konulu destan söyleme geleneği matem ayinleri sırasında icra edilmiştir (Köprülü, 1999: 98-102). Destanlarda toplumu geniş ölçüde ilgilendiren savaş, göç, salgın hastalık, deprem gibi başlıca konular yer alır (Boratav, 2019: 31). Destanlarda bir olayın anlatılması asıl gaye olduğundan duygusal öğelere fazla yer verilmez (Kaya, 2014: 247). Çobanoğlu (2000: 120-121), destanların asıl işlevinin meydana gelen çeşitli savaşlar, akınlar, kuşatmalar, kahramanlık gibi olayların nasıl meydana geldiğini halka anlatmak olduğunu belirtir. Aynı zamanda destanlar, toplum vicdanının sesi olduklarından milli şuuru güçlendiren ve milli dayanışmayı sağlayan en önemli eserler arasındadır (Yetiş, 1994: 202). Âşık destanları yüzyıllarca toplumun haberciliğini üstlenmiş ezgisiyle desteklenmiş şekil ve tür özellikleriyle günümüze taşınmıştır (Artun, 2002: 35).

Çalışmada kullanılan doküman analizi, nitel araştırmalarda sık kullanılan yöntemlerden biridir. Doküman, araştırma öncesi elde edilen yazılı kaynakların yanı sıra video, fotoğraf ve film gibi belgelere verilen addır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 189). Bu yöntemde en çok dikkat edilen husus elde edilen verilerin objektif olmasıdır. Bu nedenle belirlenen konuyla ilgili dokümanlar incelenip karşılaştırılarak tutarlılıklar belirlenebilir (İslamoğlu, 2009: 188). Bu yöntemle Şair Çıtak'ın eserleri incelendiğinde aşk, memleket sevgisi, kahramanlık, dini temalar başta olmak üzere çeşitli konularda şiirler yazdığı tespit edilmiştir. Ahmet Çıtak'ın makalede yer alan söz konusu iki destanı doküman analizi yöntemiyle incelenmiş, edebiyat-tarih ilişkisi bağlamında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde yaşanan olaylar çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. Edebiyat ve tarih disiplinleri etkileşim içerisinde olan iki disiplindir. Tarih disiplini tarihsel belgenin olmadığı durumlarda kurgusal metinlerden yararlanır. Edebiyat ise kurguya dayalı metnin arka planını, devrini anlamak adına tarihten faydalanır (Canatac, 2022: 16). Buna ek olarak toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren hadiseler toplumun bakışını ortaya koymak amacıyla da edebiyatın tarihten faydalandığı bilinmektedir. Bu bağlamda Ahmet Çıtak'ın söz konusu destanları tarihi arka plandan bağımsız olarak düşünülemez.

1. Ahmet Çıtak'ın Hayatı

Asıl adı Ahmet Zeki olan Ahmet Çıtak, bazı kaynaklara göre 1893; bazı kaynaklara göre 1896 yılında Elbistan ilçesi Kızılcaoba Mahallesi'nde doğmuştur. Bir dönem Halep İl İdare Meclisi'nde Elbistan temsilciliği yapan Hasan Ağa'nın oğludur. İlk eğitimini Yüzüğüllü Ahmet Efendi'den alan Çıtak Ahmet, İstanbul ve Kayseri'de rüştiye eğitimi almış ancak tamamlayamamıştır. Zengin bir ailenin oğlu olan şair, geçimini köyünde ziraat işleri yaparak sağlamıştır. Arapça ve Farsça bilen şairin şiirlerinde genellikle aşk, ayrılık, hasret, memleket sevgisi, tabiat, dini, ahlaki ve toplumsal temalar yer alır. 1960 öncesi siyasi ortamı tenkit eden *Beyler* ve *Sizindir* yergi şiirleriyle tanınmıştır. Şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. İrticalen şiir söyleyebilen şair, yörede atışma geleneğinin başlamasında önemli bir isimdir. 18 Ocak 1963'te trafik kazası sonucu vefat etmiştir (Alpaslan ve Yakar, 2009: 63; Alpaslan, Alıcı ve Yakar, 2009: 23; Sever, 2013: 484-486). Ahmet Çıtak'ın eserleri çeşitli

araştırmalara konu edilmiş, bu eserlerden bazıları antoloji çalışmalarında ve gazetelerde yayımlanmıştır.¹

1.1. Makaryos ve Başvekilimiz Destanları

Türk dünyasının herhangi bir bölgesinde bir Türk üzüldüğünde Anadolu’da ve tüm Türk dünyasında yaşayan Türkler, tarih boyunca bu acıyı yüreğinde hissetmiş ve yaşanan acılara çare bulmaya çalışmıştır. Geçmişten günümüze kadar tarih bu hadiseleri kaydetmiştir. Bu hadisenin bir örneğini teşkil eden vaka 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’dır. Anadolu’da yaşayan âşık ve şairler 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına kayıtsız kalmamış, Kıbrıs Türkünü ve Harekâtını konu alan eserler üretmişlerdir. Aynı zamanda bu eserler kahraman Türk askerine ve Kıbrıs’ta yaşayan Rum barbarlığına maruz kalan Kıbrıs Türküne moral kaynağı olmuştur. Kahramanmaraş yöresinde yaşayan âşık ve şairler de Kıbrıs ve özelinde 1974 Barış Harekâtı’nı konu alan eserler yazmışlardır. Çalışmamıza konu olan Şair Ahmet Çıtak’ın 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na uzanan süreç öncesinde yaşananları ele alan Makaryos ve Başvekilimiz (Yakar, 2014: 383-385, 395-396) destanları şu şekildedir:

1.1.1. Makaryos

Bu eser, hece ölçüsünün on birli kalıbıyla ve dörtlük nazım birimiyle yazılmış ve toplam on altı dörtlükten oluşturulmuştur. Destan konusu ve dörtlük sayısı bakımından incelendiğinde savaş-zafer-fetih ve kahramanlık destanı olarak değerlendirilebilir:

“Adavet² eyleme Türklerden sakın
Şaşıрма haddini tanı Makaryos
Kaldırma burnunu terbiyen takın
Boş yere ediyon kini Makaryos”.

“Aklınızdan geçen binde bir güman³
E.O.K. çeteniz bir torba saman
Kımıldasan tozun savrulur heman
Terk etmek mi isten canı Makaryos.”

Şair Ahmet Çıtak, Piskopos Makarios’a seslenerek Türk’e düşmanlık etmenin fayda sağlamadığını, EOK’nin düzenli askeri birlik olmadığını, olamayacağını dile getirerek gerçekleşen harekâtın sonucunda öleceği ikazını yapar:

“Ayasofya sizi semtine kor mu
Orda çan ötmenin imkânı var mı
Baksana tarihe gözlerin kör mü
Söner mi Türklerin şanı Makaryos”.

“İnönü harbinde nasıl bozuldun
Sakarya’da üleş⁴ oldun ezildin
İzmir’de denize girdin süzüldün
Ne çabuk unuttun onu Makaryos”.

Yukarıdaki dörtlüklerde Yunanistan’ın Ayasofya Camisini kiliseye dönüştürme isteğinin gerçekleşmeyecek bir hayal olduğu vurgulanmıştır. Çıtak’a göre bu kutsal mabette çan sesinin duyulması, Türklerin şanına yakışmayacağı için mümkün değildir. Bu noktada Çıtak, geçmişe gönderme yaparak düşmanı İnönü, Sakarya ve İzmir’de nasıl bozguna uğrattıklarını hatırlatır:

“Mümkün mü şahini karga alamaz
Ne etseniz yanınıza kalamaz

“Harriman’ın ham keyfini yetirdin
Şarap küpü gibi varıp oturdun

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Bedri Özçelik (2023); Mustafa Orhan (2022); Seher Atmaca ve Niyazi Can (2022); Bedri Özçelik ve Fatma Ahsen Turan (2020); Seher Atmaca (2018); Doğan Kaya (2014).

² Düşmanlık (TDK, 2023:47).

³ Kuşku (TDK, 2023: 1448).

⁴ Pay (TDK, 2023: 3435). Kahramanmaraş ili Afşin yöresinde “köpek ölüsü” anlamını karşılamaktadır.

Ne münasip çakala mal olamaz
Gözü kanlı arslan ini Makaryos”.

Bütün halkı sıkıntıya batırdın
Protesto ettiler seni Makaryos”.

Yukarıdaki dörtlüklerde Kıbrıs'ın Rum temsilcisi, başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Makarios'un dönemin Amerika New York Valisi William Averell Harriman tarafından Amerika'ya davet edilmesi üzerine yaşanan hadiseler konu edilir. Makarios'un protesto edilmesiyle Kıbrıs'ta yaşayan halkın sıkıntı içine düştüğünü açıklar.

“Rey kazandı vali sende sürüntü
Katliâm sözlerin bize ürüntü
Kiliseye varıp etme gürültü
Karşı gel dökelim kanı Makaryos”

“Ahmet Çıtak nice devletleri yıkan
Türkleriz merdane⁵ oturup kalkan
Türkleriz Kore çemberinden çıkan
Türkleriz al kana boyadık Çin'i Makaryos”.

Şair, Amerika New York Valisi William Averell Harriman'ın Makarios'u davet ederek oy kazandığına ve Vali'nin Makarios'u kendi emellerine alet ettiğine dikkat çeker. Şair Çıtak, Makarios'a tarihten örnekler vererek Türk askerinin savaşta savunmasız insanlara, kadınlara ve çocuklara silah doğrultmadığını ve mertçe savaştığı ikazını yapar. Kore Savaşı'nda Türk askerinin gösterdiği kahramanlığı hatırlatarak Makarios'un Türklerin katliam yaptığı sözlerinin yalan olduğunu vurgular.

“Kâr etmez Türklere desis⁶ hila
Dolaşma arada çarpılın dala
Üleşme kartal başına bela
Kurtaraman sonra canı Makaryos”.

“Bin dokuz yüz elli yedi miladi
İblisin igvası⁷ zihnini buladı
Burnundan bağlayıp ele doladı
Kendine çevirdi yönü Makaryos”.

1957 yılında Harriman ile Makarios'un görüşmelerine dikkat çeken Şair Çıtak, Kıbrıs başpiskoposu Makarios'un yapığı yalan açıklamalarla hile yoluna başvurduğunu ve bu sürecin sonunda öleceğini belirtir:

“Yirmi altı milyon kurban oluruz
Yüz elli bin Türkü elden alırız
Kanuni Süleyman'dan kaldı biliriz
Lala Paşa verdi bunu Makaryos”.

“Kıbrıs eli Türke ezelden vatan
Bize sahip Allah sizinki şeytan
İngiltere sürdü suçundan utan
Şeyselde geçirdin günü Makaryos”.

Kıbrıs'ın Kanuni Süleyman tarafından vasiyet edildiğini ve Lala Mustafa Paşa tarafından alındığını hatırlatan Çıtak, Türklerin bunun bilincinde olduğunu belirtir. Kadim Türk yurdu için Türkiye'de yaşayan Türklerin, Kıbrıs için kendilerini feda etmeye hazır olduğuna dikkat çeker.

“Külün çıkar yanımıza gelemen
Kıbrıs'ın teline hakim olaman
Ceddiniz intikamın alaman
O cesaret sizde hanı Makaryos”.

“Aha meydan buyur çalımını nidek
Silahını kuşan döğüşe gidek
Ben hoca sen papaz düello edek
Din gayretim koymaz beni Makaryos”.

“Bırakmaz İslamı ulu hüdası
İstinatgahımız⁸ Allah sadası

“Ahmet Çıtak der ki dikkat et söze
Seni seven azgın düşmandır bize

⁵ Erkeğe yakışan, mertçe (TDK, 2023: 2338).

⁶ Desise: Entrika (TDK, 2023: 893).

⁷ Şaşırtıp doğru yoldan çıkarmak anlamında bir Kur'an terimi (Biçer, 2000: 525).

⁸ İstinatgâh: Dayanak (TDK, 2023: 1747).

Putperest Rumların payı kedası
Rehber etmiş çürük dini Makaryos”.

Harekatin hain çarpıyor göze
Yüreğin adavet kânı Makaryos”.

Makarios’a seslenen Ahmet Çıtak, intikam almak için uğraşmanın sonuç vermeyeceğini, Kıbrıs’ta hâkimiyet kurmanın ve Kıbrıs Türkünü adadan çıkarmanın mümkün olmayacağını ifade eder. Türkler milliyet bilinci ve İslam dayanağı ile Kıbrıs’ı Makaryos’a bırakmayacağını haykırır.

1.1.2. Başvekilimiz

Bu eser hece ölçüsünün on birli kalıbıyla ve dörtlük nazım birimiyle on beş dörtlükten oluşturulmuştur. Destan, konusu ve dörtlük sayısı bakımından incelendiğinde bilgilendirmeye yönelik haber destanı⁹ olarak değerlendirilebilir. Şair Ahmet Çıtak, dönemin başbakanı Adnan Menderes ve beraberindeki heyetin 17 Şubat 1959 tarihinde Londra’da yapılacak olan Kıbrıs görüşmelerine katılmak için gittiği İngiltere’de yaşadıkları uçak kazasını konu edinmiştir (URL-1, URL-2, URL-3):

“Kıbrıs’ın sulhuna karar vererek
Teyyareye girer Başvekilimiz
Hükümet erkânın başa dererek
Londra’ya sürer Başvekilimiz”.

“Sür’at aldı uçak dağ derya aştı
Yirmi dört canın tepdili şaştı
Bu gamlı hadise tarihe geçti
Hak’tan geldi karar Başvekilimiz”.

Başbakan Adnan Menderes’in Kıbrıs barış görüşmelerine katılmak için hükümet yetkilileriyle İngiltere’ye havayoluyla gittiğini, giderken üzücü bir kaza yaşandığı bilgisini aktarır.

“Uçak sisten kaybeyledi yolunu
Dala çarpıp kırdı kanat kolunu
Göstermedi radar sağın solunu
Pilot devre sürer Başvekilimiz”.

“Düştü yere üçyüz metre süründü
Türk milleti derin yasa бүrүndü
Patladı deposu yangın göründü
Ateşlere girer Başvekilimiz”.

Bu yolculuk sırasında yoğun sis nedeniyle uçağın rotasını kaybettiğini, üç yüz metreden yere düşerken uçağın kanatlarının kırıldığını ve deposunun patladığını söylerken bu can yakıcı hadiseyi öğrenen Türk milletinin derin üzüntü duyduğunu belirtir:

“Bir zaferden bir zafere koşarken
Bölündü teyyare yere düşerken
Ne mucize ateş boydan aşarken
Selâmete erer Başvekilimiz”.

“Noksanına bakar arar yurdunun
Hemi millet hem vatanın ordunun
Kıbrıs Türklerinin mühim derdinin
Çaresini arar Başvekilimiz”.

“İssız kaldım dört tarafa seslenin
(Peter Weller) ocağına yaslanın
Felaket kurbanı on dört aslanın
Mevtaların derer Başvekilimiz”.

“Kemal Zeytinoğlu terk etmiş canı
Düşümüze girse yoymazdık bunu
Has yoldaşın idi nicoldu hani
Somuncuoğlu Server Başvekilimiz”.

⁹ Âşık tarafından dikkate değer bulduğu bir olay hakkında dinleyicileri bilgilendirmek amacıyla yazılan destan (Çobanoğlu, 2000: 105).

Yaşanan uçak kazasında Başbakanın ölmemesinin mucize olduğu, Kıbrıs Türkü'nün yaşadığı soruna çare olacak antlaşmayı imzalamak için yaptığı yolculuk sırasında yaşandığını belirtir. Uçağın ıssız bir yere düştüğünü, Peter Weller'in (URL-4) bu kazaya şahit olduğunu, kazada Adnan Menderes'in en yakın arkadaşlarının aralarında bulunduğu on dört kişinin öldüğünü dile getirir:

“Öz döymedik canlar kaldı arada
Ne çirkin felaket oldu orada
Şehitlerin çocukları burada
Boyunların burar Başvekilimiz”.

“Bin dokuzyüz elli dokuz yılında
Okland çiftliğinin hava yolunda
On yediye iki kaldık elinde
Yayan yola girer Başvekilimiz”.

“Tâ ecdatdan şehit olmak huyumuz
Bunu bize miras koymuş soyumuz
Güç yetmez kadere sabır payımız
Kararı Hak kurar Başvekilimiz”.

“Dünyayı yıkardık olsaydı muzur
Bir kasıt yokkine arıyak özür
Sahibil İslam'dır Hazreti Hızır
İmdatına erer Başvekilimiz”.

Kazanın 1959 yılında saat 17'de Okland çiftliğinin yakınlarında yaşandığı bilgisini veren Şair Çıtak, kazada ölenlerin şehit olduğunu bu olayda herhangi kasıt olmadığını yaşananların kader olduğunu aktarır.

“Londra'da meclis yolunu gözler
Gamkisar oldunuz seferde sizler
Şehitler dizilmiş yaralı sizler
Hallerini sorar Başvekilimiz”.

“Fazıl Küçük orda emrini bekler
Bir sözün Kıbrıs'ın derdini pakler
Esaret zincirin her zaman Türkler
Sayenizde kırar Başvekilimiz”.

“Ahmet Çıtak yandı neylesin buna
Firkatı¹⁰ iştiyak¹¹ erişti sona
Lütfuna çok şükür Mevla'mız sana
Vermedi bir zarar Başvekilimiz”.

Londra meclisinin antlaşmayı imzalamak için Adnan Menderes'in iyileşmesini beklediğini, kazadan yaralı kurtulanlarının tedavilerinin takip edildiğini, yapılacak antlaşmayla Kıbrıs Türk'ünün özgürlük elde edeceğini, bunun için Kıbrıs lideri Fazıl Küçük'ün haber beklediğini, Menderes'in hayatını kaybetmediği için sevinç duyduğunu dile getirir.

Sonuç

Âşıklar ve şairler var olan gerçekliği sanat süzgecinden geçirerek yeniden üretirler. Bu noktada toplumu derinden etkileyen tarihi vakalar en çok konu edilen unsurlardan olmuştur. Edebiyat ve tarih karşılıklı etkileşim içerisinde olan iki disiplindir. Şair Ahmet Çıtak'ın eserleri incelendiğinde genellikle memleket sevgisi, kahramanlık ve dini temalarda şiirler kaleme aldığı görülmüştür. Bu bağlamda şairin ürettiği eserlerden yola çıkarak Ahmet Çıtak'ın toplumsal konularda şiirler yazarak halkı bilgilendirdiği değerlendirilmiştir. Söz konusu bu şiirler içinde *Başvekilimiz* ve *Makaryos* isimli destanlarında Türk tarihi içerisinde önemli bir yeri olan Kıbrıs sorununu ve bu uğurda yaşananları konu edinmiştir. Akdeniz'in hâkimiyeti için stratejik öneme sahip olan Kıbrıs, kadim Türk yurtlarından biridir. Tarih boyunca Kıbrıs Türkleriyle Türkiye Türkleri arasında kurulan gönül bağı özel bir öneme sahip olmuştur. Adada yaşayan Türklere yapılan baskı, zulüm ve katliamları Türkiye Türkleri yüreğinde hissetmiş ve yaşanan acılara

¹⁰ Aynılık (TDK, 2023: 1293).

¹¹ Özleme, güçlü istek güçlü arzu (TDK, 2023: 1763)

çare bulmaya çalışmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Kıbrıs adasında yaşayan Türkler çeşitli baskı, zulüm ve katliamlara maruz kalmıştır. Kıbrıs Türklerinin yaşadığı bu acıları, Anadolu’da yaşayan birçok âşık ve şair eserleri aracılığıyla dile getirmiştir. Çıtak’ın şiirleri incelendiğinde sık sık tarihi şahsiyetlere ve vakalara telmih yapıldığı görülmektedir. İnönü Muharebesi, Lala Paşa, Kanuni Sultan Süleyman bu bağlamda örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda söz konusu destanlar tüketim bağlamında incelendiğinde dinleyicilere bilgi verme ve tarih bildirme işlevlerini yerine getirmektedir. Bu yönüyle Ahmet Çıtak, elde edilen bilgi ve haberleri halka ulaştıran, milli şuuru güçlendiren ve dayanışmayı sağlayan Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesinde yetişen en önemli sanatçılardan biridir.

Kaynakça

- ALASYA, Halil Fikret (2022). “Kıbrıs”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 379-382.
- ALPASLAN, Yaşar vd. (2009). *Türk Edebiyatında Maraşlılar*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- ALPASLAN, Yaşar ve Serdar Yakar (2009). *Maraş Meşhurları*. Ankara: Öncü Basımevi.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2011). “Çukurovalı Âşıkların Diliyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 29, s. 15-26.
- ARI, Bülent (2020). “Âşıkların Dilinden Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kıbrıs Meselesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 46 (17), s. 433-448.
- ARMAOĞLU, Fahir (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- ARTUN, Erman (2002). “Âşıkların Destanlarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmeleri”. *Milli Folklor*, S. 53, s. 34-38.
- ARTUN, Erman (2011). *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- ARTUN, Erman (2012). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.
- ATMACA, Seher (2018). “Kahramanmaraşlı Kalem Şairlerin Atışma Örnekleri”. *Sosyal Bilimler Dergisi The Journal Of Social Sciences*, S. 19, s. 178-203.
- ATMACA, Seher ve Niyazi Can (2022). “Karacaoğlan’dan Günümüze Kahramanmaraş’ta Âşıklık Geleneğinin İncelenmesi”. *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*. S. 2 (2), s. 106-114.
- BİÇER, Ramazan (2000). “İğvâ”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 21, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 525.
- BORATAV, Pertev Naili (2019). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- CANATAK, Abdülmecit (2022). Edebiyat-Tarih İlişkisi ve Edebî Eserin Tarihselliği Üzerine Tartışmalar, *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1 (6), s. 16-25.
- ÇİÇEK, Kemal (2022). “Kıbrıs”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 373-379.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (2000). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DURBİLMEZ, Bayram (2013). “Tarihî Gerçeklerin Âşık Edebiyatına Yansıması Bağlamında Türk Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Mücahitleri”, *Folklor / Edebiyat*, S. 76 (19), s. 173-193.
- DURBİLMEZ, Bayram (2014). “Yozgatlı Halk Şairlerinin Diliyle Kıbrıs”. *Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı*, (ed. Cengiz Gökşen). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 237-264.
- ERSOY, Ruhi (2009). *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Denemesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- FİDAN, Süleyman (2011). “Sözlü Kültür- Sözlü Tarih İlişkisi Bağlamında Niş Türküleri”. *Turkish Studies*, C. 6, S. 4, s. 139-148.
- FİDAN, Süleyman (2017). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi-Geleneksel Müziğin Medyadaki Serüveni*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- GEZER, Seyit (2023). Sözlü Tarih Yaklaşımının Folklor Çalışmaları İçin Önemi. *Folklor Akademik Dergisi*. C.7, S.2, s. 955-967.
- İSLAMOĞLU, Ahmet Hamdi (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.

- KAYA, Doğan (2014). “İnanç Kültürümüzde ve Âşık Edebiyatında Aşk Olsun”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 129-154.
- KAYA, Doğan (2014). *Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÖSE, Nerin (1993). “Bozlaklarda Tarihî Olaylar”. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 155-178.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S (1998). *Tarih Araştırmalarında Usûl*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- OĞUZ, Mehmet Öcal (1993). “Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi”, *Millî Folklor*, S. 19, s. 13-18.
- OĞUZ, Mehmet Öcal (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ORHAN, Mustafa (2022). “Halk Şairi Ahmet Çıtak’ın Ashab-ı Kehf Mesnevisi’nin Değerler Eğitimi Yönünden İncelenmesi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3 (20), s. 319-338.
- ÖZÇELİK, Bedri (2023). “Ahmet Çıtak’ın Ehlibeyt Sevgisi ve Kerbelâ Konulu Şiirlerinin Üretim Bağlamları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.106, s. 387-409.
- ÖZÇELİK, Bedri ve Fatma Ahsen Turan (2020). “Elbistan Havzası Yazılı Kültür Ortamında Gazetelerde Yer Alan Karşılaşma-Atışma-Değişme Örnekleri”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, S. 22, s. 367-400.
- ÖZDEMİR, Nebi (2008). *Medya Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- SEVER, Mustafa (2013). *Türk Halk Şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- TDK (2023). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEK, Recep (2019). “Kayserili Halk Şairlerin Kıbrıs Konulu Şiirlerinde Heyecansal Bağlanım”, *Rauf Raif Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük 1. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Tam Metni Kitabı* (ed. Gökçe Yükselen Peler ve Güven Arıklı). İstanbul: Hiperyayın, s. 62-71.
- TEKE, Selcan (2020). “Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Çağın Tanıklık Eden Kişidir: Âşıkların Toplumsal Rollerini Açısından Koronavirüs Konulu Eserleri”, *Millî Folklor*, S.127, s. 5-17.
- YAKAR, Serdar (2014). *Ahmet Çıtak Hayatı ve Şiirleri*. Ankara: Öncü Basımevi.
- YAKICI, Ali (1993). “Âşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi”. *Millî Folklor*, S. 19, s. 19-22.
- YETİŞ, Kazım (1994). “Destan”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 9, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 202-205.
- YILDIRIM, Ali ve Hasan Şimşek (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Dursun (1998). “Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Türk Bitiği*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 37-42.
- YILDIRIM, Dursun (2000). “Tarihi Süreç İçinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri (XIII.- XX. Yüzyıllar Aralığı Türkiyesi)”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 10, s. 327-353.

Elektronik Kaynaklar:

- URL1:<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/basbakan-adnan-menderesin-ucak-kazasi-17-subat-1959/?pdf=6148> (E.T.: 27.07.2024).
- URL2:<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/adnan-menderesin-63-yil-once-kurtuldugu-ucak-kazasi-dun-gibi-hatirlaniyor/2504995> (E.T.: 27.07.2024).
- URL3:<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingilizler-menderesin-sag-kurtuldugu-kazayi-unutmadi/1394703> (E.T.: 27.07.2024).
- URL4:https://tr.wikipedia.org/wiki/17_%C5%9Eubat_1959_T%C3%BCrk_Hava_Yollar%C4%B1_Londra_kazas%C4%B1 (E.T.: 27.07.2024).

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulmuş herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: ---

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author’s Note: ---

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.

Licence: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published as open access under the CC BY-NC 4.0 license.